

Budapesttől Londonig: Kohner Éva Mária (1929–2021)

Fövényi József dr.¹ ■ Rácz Olivér dr.^{2, 3} ■ Veselá Lubica dr.⁴

¹Péterfy Sándor Utcai Kórház-Rendelőintézet, Diabetes Szakrendelő, Budapest

²Pavol Jozef Šafárik Egyetem, Orvosi Kar, Kórélettani Intézet, Kassa, Szlovákia

³Miskolci Egyetem, Egészségügyi Kar, Magyarország

⁴Vesely Ophthalmological Outpatient Clinic, Kassa, Szlovákia

A Kohner család

Báró Kohner Éva Mária 1929. február 23-án született Budapesten, ismert zsidó vállalkozói dinasztia hatodik generációjának tagjaként. A dinasztia alapítója Kohner Náthán Mózes terménykereskedő volt, aki a 19. század elején Lipcséből Neumarktba (mai nevén Úterý, északnyugatra Pilzentől, Csehországban) költözött. Fiai és azok leszármazottjai viszont már Budapesten éltek (1. táblázat). Tevékenységük sokrétű volt, többek között részt vettek a Kassa–Oderberg-vasútvonalat (ma ezen lehet eljutni Kassáról Pozsonyba és Prágába is) épí-

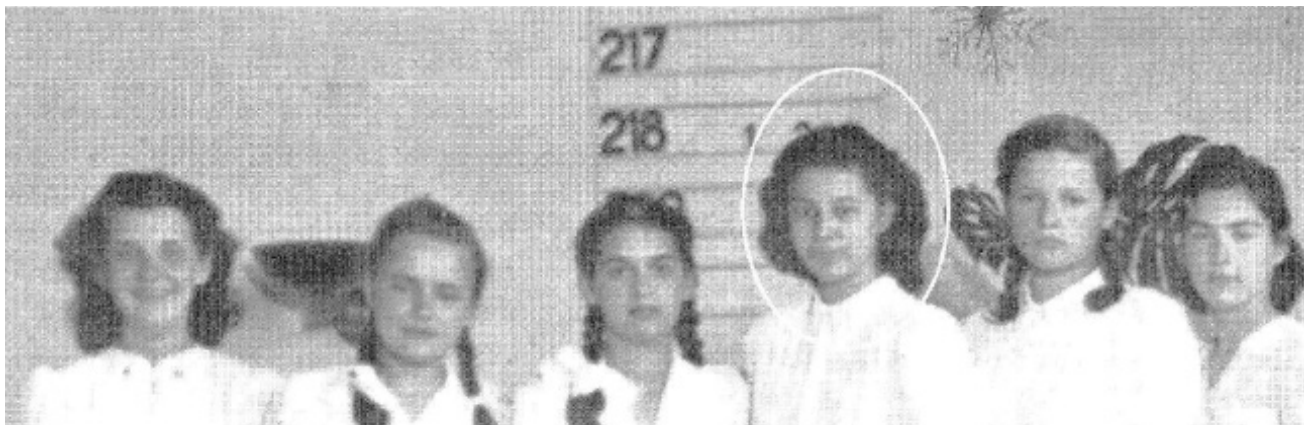
tő konzorciumban. A Budapesti Tőzsde jogelődjének, a Gabonacsarnoknak a megítélése szerint „*feddhetetlen jellemű s illendő magaviseletű*” polgárok voltak. Hamarosan meggazdagodtak, és nagymértékben támogatták a művészeteket és a budapesti izraelita hitközség munkáját. A XIX. század vége felé földbirtokot vásároltak a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Szászbereken, ahol 1901-ben kastélyt építettek, és mintabirtokot alapítottak. Életvitelükben nagymértékben hasonultak a magyar úri osztályokhoz, és 1913-ban a család megkapta I. Ferenc Józseftől a bárói címet. A família legismertebb tagja báró dr. Kohner Adolf (1866–1937), báró Kohner Éva Mária

1. táblázat | A Kohner család egyes ismert tagjai

Generáció	Név	Születés – halálozás éve	Foglalkozás	Lakóhely	
1.	Kohner Náthán Mózes	1775–1845	Terménykereskedő	Lipcse, Neumarkt (ma Vseruby, Csehország)	A család első ismert tagja, báró Kohner Éva Mária széapja
2.	Kohner Henrik	1804/1805–1874	Nagykereskedő	Pest	Családi cég alapító társtagja
2.	Kohner Ábrahám Adolf	1815–1860	Nagykereskedő	Pest	Családi cég társtagja, báró Kohner Éva Mária úkapja
3.	Kohner Zsigmond	1840–1908	Nagykereskedő, bankár, nagyiparos	Budapest	A család gazdasági tekintélyének megalapozója
3.	Kohner Ágoston	1847–1907	Nagykereskedő, nagyiparos, bankár	Budapest	Báró Kohner Éva Mária dédapja
4.	Báró Kohner Alfréd	1873–1912	Nagykereskedő, nagybirtokos, mezőgazdász	Budapest, Munkács	Báró Kohner Éva Mária nagyapja
4.	Báró dr. Kohner Adolf	1860–1937	Nagykereskedő, bankár, nagyiparos, nagybirtokos, műgyűjtő	Budapest	A bárói rang megszerzője, a család legismertebb tagja
5.	Báró Kohner Miklós György	1903–1945	Vállalkozó	Budapest	Báró Kohner Éva Mária apja, a holokauszt áldozata
6.	Prof. dr. báró Kohner Éva Mária	1929–2021	Szemorvos	London	

Hlbocsányi Norbert munkájában [1] a Kohner család 58 tagja van felsorolva (feleségek, illetve a lányok férjei nélkül). A harmadik generációtól kezdve sokan közöttük egyetemet végzett szakemberek (jogászok, mérnökök) voltak. Kohner Éva Mária édesanyja Böszörményi Andrea (1904–1984) volt. Nővére, Erzsébet 1927-ben született, és ő is Angliába emigrált, férje Bolvari Géza volt, gyerekeik és unokáik születtek.

A Kohner nevet ma egyedül báró Kohner Jenőnek (1931–2009), Éva anglikán lelkész unokatestvérének fiai – Stephen Kohner (1962–) és Nicholas Kohner (1964–) viselik. Oldalági leszármazottak élnek Olaszországban és Budapesten. Rómában él Charli Farkas festőművész (1926–), báró dr. Kohner Adolf unokája.

1. ábra | Báró Kohner Éva Mária a konfirmációi fényképen (jobbról a harmadik)

nagybátyja volt, a pesti gazdasági elit meghatározó tagja, ismert műgyűjtő. Társadalmi helyzetére az is jellemző volt, hogy 1919-ben tagja volt a Horthy Miklóst fogadó izraelita delegációnak. Kapcsolatuk a Horthy családdal továbbra is megmaradt, ami bizonyos védelmet jelentett a fokozatosan szigorodó zsidóellenes törvényekkel szemben egészen a német megszállásig és a nyilasok hatalomátvételéig [1].

Évát szülei (bárá Kohner Miklós György és Böszörményi Andrea második gyereke) már reformátusnak keresztelték. Felhőtlen gyerekkorát nővérével, Erzsébettel a család szászbereki birtokán töltötte, itt járt elemi iskolába is. 1941-től középiskolai tanulmányait Budán, a Pasaréten lévő Baár–Madas Református Leánygimnáziumban végezte, és évekig aktív tagja volt a Joó Sándor lelkes által vezetett Pasaréti Református Gyülekezetnek, ahol 1943-ban konfirmált (1. ábra).

Két vészorszak

Mint 2021-ben életrajzírójának [2] elmondta: „Joó Sándor elnyerte a csodálatomat már első alkalommal, amikor hallottam. Magas sötét hajú, szép férfi volt, kiváló szónok, akit már jól ismertek Budapesten... Beszéde szenvedélyes volt. Számomra egy új világot nyitott meg... Rám mélyebb hatása is volt. Neki köszönhetem, hogy a kálvinizmus, amely addig csak névleg volt a vallásom, önazonosságom lényeges részévé vált. Erős, tartós hit alakult ki bennem Jézusban, amely meg is maradt végig a háború alatt... Mi, zsidó lányok, jól éreztük magunkat a hívők közösségében. Tudtuk, hogy Joó Sándor együtt érez velünk nehéz helyzetünkben, de az istentisztelet után mindent világosnak és normálisnak éreztünk.” Éva számára különösen nagy megrázkódtatás volt az egyre erősödő zsidóellenesség, amelyből családja sem maradhatott ki, bár már teljesen beleolvadtak a magyar életbe. Mint Éva elmondta: „A templomban a gyülekezet már tudta, hogy én zsidó vagyok, így itt a sárga csillag már nem számított. Amikor kimentünk az istentisztelet után az udvarra, minden ember kezét rázott velem, úgy téve, mintha nem is venné észre

azt a jelvényt, amely most már elválasztott bennünket... Egy alkalommal, amikor felsikoltottak a szirénák, a szemközti modern ház légoltalmi pincéjébe menekültünk. Ekkor egy légoltalmi egyenruhába öltözött fiatalember jelent meg, hozzám lépett. »Maga velem jön« – mondta szigorú, hivatalos hangon. »Nem maradhat itt együtt ezekkel a kedves keresztényekkel. Itt csak rontja a levegőt.« Követtem őt kifelé, de az ajtóban Joó Sándorral találkoztam, aki megkérdezte, hogy hova megyek? »Ki kell mennem...« – feleltem, s az örre mutattam. Joó hirtelen közbeszólt: »Ez a kisasszony az én nyájamhoz tartozik. Ha ő kimegy, nekem is menni kell vele.« A fiatal őr egy pillanatig nem tudott válaszolni. Azután megvonta a vállát, és azt mondta: »Jó, akkor vegye le a kabátját, akkor senki sem panaszkodhat, hogy rossz itt a levegő.«»

1944 novemberében édesapját gettóba zárták – többé már nem is látta. Éva édesanyjával együtt (miután Joó Sándor segítségével sem találtak a fővárosban menedékre) Alsó-Szászberekre menekült, és a Kohner-kastély melletti (a háború után lebontott) Orczy-kastélyban vészelték át a háború végét Kiss Illés besenyszögi bíró segítségével. A család háborút túlélő tagjainak a felszabadulás után sem fordult jobbra a sorsuk. A Rákosi-korszak alatt megfosztották őket minden vagyontól, államosították az újraindított szövőgyárat, és a sárga csillag helyett az osztályidegenek bélyegét sütötték rájuk. Éva 1949-ben hagyta el az országot, és Ausztrián át Angliába emigrált. Itt először nővérnek tanult, majd elvégezte Londonban az orvostudományi egyetemét.

Kohner Éva Mária professzor munkássága

Az egyetem elvégzése után Éva a Hammersmith-kórházban kezdett dolgozni, és csatlakozott Dollery professzor csoportjához, aki akkor kezdte fluoreszcens angiográfiával tanulmányozni a retina vérkeringését [3]. Első közleményei 1964 és 1968 között jelentek meg. Ebben az időben a sebészi vagy besugárzásos hypophysectomia volt a retinopathia egyetlen lehetséges kezelése [4–6]. Annak ellenére, hogy tudományos téren még kezdőnek

2. táblázat | Báró Kohner Éva Mária professzor tagságai szakmai egyesületekben, kitüntetései (válogatás)

Royal College of Physicians, Royal College of Ophthalmologists, Royal Society of Medicine
 British Medical Association, British Diabetic Association
 European Association for the Study of Diabetes (EASD)
 American Diabetic Association (ADA)
 Hungarian Diabetes Association, honorary member, 1986
Diabetic Complications, Editorial Board, 1986–1990
 Kellion Lecturer, Australian Diabetes Society, 1987
 Visiting Lecturer, Broadhurst Foundation Eye Research Institute, Boston, 1988
 Founder member & 1st President, EASD Eye Complications Study Group, 1990–1994
Diabetologia, Editorial Board, 1992–1994
 Castelli Pedrolí Prize & Golgi Lecture, EASD, Prague, 1992
 Banting Lecture, British Diabetic Association, 1993
 Honorary Fellow, EASD, 1998
 Arnall Patz Medal, Macula Society, 2002
 Officer of the British Empire (OBE), 2002
 Member of the Athenaeum Club (one of the first 30 female members), 2002
 Honorary Doctorate, Torino University, 2004

számított, aktívan vett részt az Airlie House szimpózium munkájában, ahol 1968-ban kidolgozták a diabeteses retinopathia (DR) egyes formáinak osztályozását [7], és már akkor felismerte a DR patogenezisének alapvető tényezőit, beleértve az anyagcserekontroll jelentőségét [8, 9]. Az 1970-es évektől kezdődően egyre gyakrabban publikált vezető szaklapokban és adott elő jelentős kongresszusokon, majd megjelentek első közleményei a fotokoagulációról [10–13]. 1977-ben nevezték ki egyetemi tanárnak, és ettől kezdve számtalan munkát publikált munkatársaival és doktori hallgatóival együttműködve, amelyek felölelték a DR patogenezisének, szemészeti leleteinek, diagnosztikájának és gyógyításának minden területét. Tanítványai közül kiemelkedik Massimo Porta (ma a Torinói Egyetem tanára), aki az első doktori tanítványa volt, és akivel évekkel később kidolgozta a DR szűrésének módszertanát [14].

Tudományos és szervező munkássága az 1990-es években ért csúcspontjára. Ennek egyik fontos állomása a Pickup és Williams szerkesztette monográfiában megjelent két fejezete, amelyekben mindent összegzett, amit akkor a DR-ről tudni lehetett [15, 16]. Részt vett a UKPDS (United Kingdom Prospective Diabetes Study, 1977–1997 [17]) tanulmány munkájában, valamint a DRS és ETDRS (Diabetes Retinopathy Study; Early Treatment of Diabetes Retinopathy Study) azóta is folyamatosan felújított ajánlásainak kidolgozásában [18]. Kohner Éva diplomái, szakmai társaságokban való tagságai, kitüntetései hosszú listát tesznek ki: természettudományi alapképzés (BSc) élettanból 1956-ban, belgyó-

gyászati és sebészeti alapképzés (MBBS) 1959-ben, egyetemi tanár 1991-ben. A Hammersmith-kórház és a londoni Moorfields Szemklinika vezetője 1977-től 1995-ig. Munkásságának és azzal kapcsolatos funkcióinak, kitüntetéseinek rövidített áttekintését a 2. táblázatban foglaltuk össze.

Kohner Éva Mária magyar kapcsolatai

Emigrálása után először 1986-ban látogatott Magyarországra, amikor a Magyar Diabetes Társaság VIII. Kongresszusán Székesfehérvárott a Társaság tiszteletbeli tagjává választották. Nyolc évvel később az EASD (Európai Diabetes Társaság) Postgraduate Subcommittee-je rendezésében a néhai prof. Michael Berger (Düsseldorf) és Pesach Segal (Tel Aviv) kíséretében egyikünk (F. J.) társrendezőségével részt vett, előadott és munkacsoportot vezetett Egerben egy háromnapos továbbképző tanfolyamon 80 diabetológus és diabetes-szaknővér részére [19, 20]. Kohner professzornő (2. ábra) végtelenül szívélyesen foglalkozott szakembereinkkel, és mintegy kuriózumként felajánlotta, hogy több egri cukorbeteg szemészeti vizsgálatban részesít, amit meg is tett, alapos funduselemzéssel. Esténként a Szépasszony-völgyben vidám közös vacsorákon vettünk részt, ahol Kohner professzor asszony cigánymuzsika mellett velünk énekelte a régi magyar nótákat. Elmondta, hogy elkobzott birtokai után kárpótlási jegyeket kapott, de ezeket még nem tudta hasznosítani. Mindnyájunk számára lenyűgöző volt kedvessége, közvetlensége és magas szintű tudása.

Ezt követően még többször találkoztunk, köztük az EASD (European Association for the Study of Diabetes Mellitus) 2002-ben Budapesten rendezett évi gyűlésén.

2. ábra | Prof. Eva Maria Kohner

Utoljára egyikünk (F. J.) 2012 októberében Berlinben az EASD 48. Annual Meetingje alkalmából találkozott vele, ahol a szünetben magányosan állodogált. Amikor odamentem hozzá és köszöntöttem, megismert, de közölte, hogy súlyos időskori maculadegeneratio miatt csak kevés perifériás látása van, és úgy gondolja, hogy ez az utolsó kongresszus, ahova elment. Ennek ellenére 2017-ben Budapesten részt vett egy európai szemészeti kongresszuson, majd meglátogatta gyermekkorai színhelyét, Szászbereket. Itt örömmel nyugtázta, hogy a Kohner-kastély ma is áll, és iskola működik benne. Megígérte, hogy amíg él, támogatni fogja az iskolát, mely ígéretét meg is tartotta. Annak is nagyon örült, hogy nagybátyjának, báró Kohner Adolfnak mint Szászberek legnagyobb fiának mellszobrot állítottak [21].

Kohner Éva soha nem tagadta meg származását. Acélakarátú, de gondoskodó, lényegre törő arisztokrata volt. Mélyen együtt érzett pácienseivel, nagylelkű volt mindenkivel, a szakmai vitákban korrekten képviselte álláspontját. Sok minden, a sport, a zene, a képzőművészetek iránt is érdeklődött. A sors szomorú iróniája, hogy annak, aki egész életét mások látásának megmentésére tette fel, utolsó éveit szinte vakon kellett leélnie. Ám még így is rendületlenül folytatta a munkát, és törekedett a legnormálisabb életvitelre. Élete utolsó hónapjaiban gyermek- és ifjúkorának történetét, azaz egy fiatal magyar zsidó lányét mesélte el Carol Peaker oxfordi életrajzírónak. Londoni otthonában hunyt el 92 éves korában, 2021. szeptember 24-én.

Irodalom

- [1] Hlbocsányi N. The baron Kohner family from Szászberek. [A szászbereki Báró Kohner család.] Zouok. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 2015; 29: 137–172. [Hungarian]
- [2] Peaker C. (Oxford) Személyes közlés, 2021. augusztus.
- [3] Porta M, Hammes HP. Eva Maria Kohner, 23 February 1929–24 September 2021. *Diabetologia* 2022; 65: 261–262. <https://doi.org/10.1007/s00125-021-05626-w>
- [4] Kohner EM, Dollery CT, Paterson JW, et al. Arterial fluorescein studies in diabetic retinopathy. *Diabetes* 1967; 16: 1–10.
- [5] Oakley NW, Hill DW, Joplin GF, et al. Diabetic retinopathy I. The assessment of severity and progress by comparison with a set of standard fundus photographs. *Diabetologia* 1967; 3: 403–405.
- [6] Joplin JF, Oakley NW, Hill DW, et al. Diabetic retinopathy II. The effect of various degrees of pituitary ablation on retinopathy response. *Diabetologia* 1967; 3: 406–412.
- [7] Goldberg MF, Fine SL. Airlie Symposium on the Treatment of Diabetic Retinopathy. Airlie House, Warrenton, Virginia, September 29 to October 1, 1968. U.S. Dept of Health, Education, and Welfare, Public Health Service, Neurological and Sensory Disease Control Program, Diabetes and Arthritis Control Program, 1969.
- [8] Kohner EM, Dollery CT. The natural history of diabetic retinopathy. In: Goldberg M, Fine S. (eds.) *Treatment of diabetic retinopathy*. US Dept of Health, Education and Welfare, Washington, DC, 1969; pp. 75–79.
- [9] Kohner EM, Fraser TR, Joplin GF, et al. The effect of diabetic control on diabetic retinopathy. In: Goldberg M, Fine S. (eds.) *Treatment of diabetic retinopathy*. US Dept of Health, Education and Welfare, Washington, DC, 1969; pp. 80–85.
- [10] Cheng H, Kohner EM, Keen H, et al. Photocoagulation in diabetic maculopathy. Interim report of a multicentre controlled study. *Lancet* 1975; 2(7945): 1110–1113.
- [11] Cheng H, Kohner EM, Keen H. et al. Proliferative diabetic retinopathy: treatment with xenon arc photocoagulation. Interim report of multicentre randomised controlled trial. *Br Med J*. 1977; 1(6063): 739–741.
- [12] Hugh D, Herbert L, Kohner EM. Laser treatment in proliferative retinopathies In: Benson WE, Coscas G, Katz LJ. (eds.) *Current techniques in ophthalmic laser surgery*. Current Medicine, Philadelphia, PA, 1994; pp. 49–60.
- [13] Kohner EM, Maneschi F, Cessar J, et al. Diabetic control, HbA1 and development of microangiopathy in non-insulin dependent diabetes. *Diabetologia* 1964; 19: 291.
- [14] Kohner EM, Porta M. Screening for diabetic retinopathy in Europe: a field handbook. Boehringer Mannheim Italia, Milano, 1992.
- [15] Kohner EM. The pathogenesis of diabetic retinopathy. In: Pickup J, Williams G. (eds.) *Textbook of diabetes mellitus*. Vol. 2, Section 13, Chapter 57. Blackwell Scientific Publications, Hoboken, NJ, 1991; pp. 564–574.
- [16] Kohner EM. The lesions and natural history of diabetic retinopathy. In: Pickup J, Williams G. (eds.) *Textbook of diabetes mellitus*. Vol. 2, Section 13, Chapter 58. Blackwell Scientific Publications, Hoboken, NJ, 1991; pp. 575–588.
- [17] Kong AP, Chan JC. Prevention of diabetic microvascular complications. In: DeFronzo RA, Ferrannini E, Zimmet P, et al. (eds.) *International textbook of diabetes mellitus*. 4th Edition, Chapter 39. John Wiley-Blackwell, Hoboken, NJ, 2015; pp. 564–573.
- [18] Royle P, Mistry H, Auguste P, et al. Pan-retinal photocoagulation and other forms of laser treatment and drug therapies for non-proliferative diabetic retinopathy: systematic review and economic evaluation. *Health Technol Assess*. 2015; 19: v–xxviii, 1–247.
- [19] Fövényi J, Hidvégi T. The activity of Diabetes Education Study Group (DESG) in Hungary. [A Diabetes Education Study Group (DESG) magyarországi tevékenysége.] In: Winkler G, Jermendy Gy. (eds.) *The history of the Hungarian diabetology*. [A magyar diabetológia története.] Tudomány Kiadó, Budapest, 2008; pp. 281–289. [Hungarian]
- [20] Békefi D, Hidvégi T, Várkonyi T. Honorary members of MDT. [Az MDT tiszteletbeli tagjai.] In: Kempler P, Winkler G. (eds.) *The 50-year history of the Hungarian Diabetes Association*. [A Magyar Diabetes Társaság 50 éves története.] Tudomány Kiadó, Budapest, 2020; pp. 656–657. [Hungarian]
- [21] Czákó N. Baroness Eva Kohner, MD celebrated her 90th birthday on 23rd February 2019. [Kilencvenedik születésnapját ünnepelte 2019. február 23-án dr. Kohner Éva bárónő.] <https://www.szoljon.hu/kozelet-jasz-nagykun-szolnok/2017/06/kohner-eva-barono-eldontotte-tamogatja-a-szaszbereki-iskolat> [Hungarian]

(Fövényi József dr.,
Budapest, Péterfy Sándor u. 8–20., 1076
e-mail: j.fovenyi@gmail.com)